

**ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ
ВІСНИК**

45

**Київ
2009**

современной Европы, что в перспективе приведет к формированию транснациональной идентичности и радикальной эволюции самого понятия «государство».

Ключевые слова: транснациональное государство, транзитив-риториальность, транснациональная идентичность, эволюция государства.

Perminov V.O. Conception of the transnational state: forming of trans-territorial and transnational identity

The aspects of axiology of forming of the supranational states are examined. This process is probed on the example of modern Europe, which in a prospect will lead to forming of transnational identity and radical evolution of concept the «state».

Keywords: transnational state, transterritorial, transnational identity, evolution of the state.

УДК: 327.54 (73)

Наслідки холодної війни та зовнішньополітичний курс американського президента Дж. Г. Буша

Худолій А.О.[®]

Кандидат філософських наук, доцент факультету політико-інформаційного менеджменту Олександрівкої Академії (Рівненська обл.)

Здійснено аналіз зовнішньополітичного курсу адміністрації екс-президента США Дж. Г. Буша. Вислідено основні моменти зовнішньої політики американського президента під час його перебування при владі. Результатом сталою США та СРСР після закінчення «холодної війни». Вислідено та описано основні стратегічні прелевізми, що вплинули на формування зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: зовнішня політика, риторика, стратегія, конференції, інтерв'ю, демократія

Постановка проблеми. Стаття опірається на положення прещь у сфері зовнішньої політики США, в яких уяку акцентовано на аналізі осмислення політичної діяльності екс-президента США Дж. Г. Буша в умовах глобалізації та розвитку міжнародних інституцій, ролі США, набуває актуальності дослідження чинників, що впливають на рішення американських політиків.

Важке актуальним виявляється аналіз ексцлпцітних та імпліцітних чинників, ексологічних стратегій та політичної традиції вище зазначеного періоду з точки зору аналізу промов президента США Дж. Г. Буша та кореляції його риторики та зовнішньої політики.

Метою статті є вивчення внутрішніх та зовнішніх чинників, що сиріяли формування зовнішньої політики США во відношенню до СРСР та Європи за період з 1989 по 1993 роки. Постановлена мета передбачає вирішення таких завдань:

• Виявити та описати політичні погляди та стереотипні уявлення американського президента Дж. Г. Буша, що вплинули на формування зовнішнього курсу країни за період з 1989 по 1993 роки;

• Проаналізувати зовнішню політику США по відношенню до СРСР та Європи протягом вищезазначеного періоду;

• Виявити наскільки риторика Дж. Буша корелює з його зовнішньополітичною діяльністю.

Зовнішню політику США досліджувало чимало науковців, які акцентували увагу на різних аспектах цієї проблеми. М. Батс досліджував розвиток міжнародних відносин на світовій арені після 1945 року. Е. О. Іванян вивчав досліджував історичні аспекти розвитку США на світовій арені, О. Сторожа-Гартман аналізувала психологічні особливості американських президентів, В. О. Руквашніков вивчав період холодної війни, М. М. Лебедева досліджувала тенденції розвитку світової політики, проблеми геополітики, Г. Кісінджер акцентував увагу на зовнішній політиці США тощо [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Однак погляди та стереотипні уявлення американського президента, що суттєво впливали на формування зовнішньої політики країни залишилася поза увагою політологів.

Ми вбачаємо наше завдання у висвітленні зовнішньополітичної діяльності экс-президента Дж. Г. Буша та її вплив на умов політичної традиції протистояння з СРСР.

Джордж Г. В. Буш обіймав посаду президента з 1989 по 1993 рік. Своє завдання Дж. Буш вбачав у закінченні холодної війни та підтриманні теплих стосунків з М. Горбачовим. З 1989 по 1990-ті комуністичні режими зазнають краху і стало очевидним, що М. Горбачов не буде підтримувати їх силою. СРСР розпадається на багато незалежних країн [7, с. 32]. Зрештою, комунізм згас краху в СРСР, холодна війна закінчилася, залишивши США без чіткого бачення своєї місії в світі. Дж. Буш зустрівся з новими викликами, і одні із таких викликів були відносини з СРСР після холодної війни.

Для того щоб глибше усвідомити особливості зовнішньої політики президента США Дж. Г. Буша ми провели контент-аналіз його 10 основних промов. У ході проведеного дослідження нам вдалося виявити ключові стереотипні уявлення, що вплинули на зовнішню політику США у період з 1989 по 1993 рік (див. таблицю 1).

VIII. Світова політика

Таблиця 1. Стереотипи Дж. Буша (ст.) з 1989 по 1993 рік

Агресія	21
Безіска	22
Бог	22
Боротьба	14
Війна	29
Військова мить США	29
Демократія	34
Диктатура	12
Друзі	15
Загроза	12
Застосування сили	17
Захист	24
Збройні сили	49
Мир	47
Мирні угоди	27
ООН	27
Партнери	11
Роззброєння	13
Саддам Хусейн	21
Світовий порядок	10
Світове лідерство	19
Скорочення ядерної зброї	13
СТАРТ 2	22
Свобода	54
Холодна війна	11

Президент Буш мав схильність робити обережні кроки у зовнішній політиці, зокрема у стосунках з СРСР. Та 15 лютого 1989, після того як останні радянські підрозділи було виведено з Афганістану, Буш не святкував перемогу Америки, по-перше, щоб не спровокувати СРСР на якісь дії, а по-друге, не вважав це зміною зовнішньополітичного курсу СРСР, а тим паче зміною стосунків між двома наддержавами. Більше того, він вимагав, щоб СРСР припинив втручатися у внутрішні справи Афганістану, а не просто припинити військове домишування в країні. І хоча Буш хвалив Горбачова за його готовність працювати та вирішувати деякі спільні питання глобального масштабу, проте держсекретар

Джеймс Бейкер постійно критикував СРСР у 1989 році за його постійну підтримку урядів Нікарагуа та Куби. Дж. Бейкер також закликав Горбачова офіційно відмовитися від Доктрини Брежнєва згідно з якою СРСР мав право втручатися в східну Європу щоб захистити комунізм від усіх ворогів, включно зі східноєвропейцями на випадок якщо вони захочуть змінити свою комуністичним урядом [8, 480]. Такий підхід свідчив про те, що навіть після 1989 року США сприймали політику СРСР як агресивну, а Радянський Союз як країну ворожу за ідеологією.

Аналізуючи промови Дж. Буша, ми виявили, що найчистішими поняттями, якими оперував і мислив американський президент були такі: СВОБОДА, ЗБРОЙНІ СИЛИ США, МИР, ВІЙНА, БЕЗПЕКА, АГРЕСІЯ. Усталеними концептами світогляду Дж. Буша залишаються поняття СВОБОДИ, МИРУ та ДЕМОКРАТІЇ, проте мир і демократія на думку американського президента невіддільні від застосування сили, оскільки 49 раз президент згадував Збройні сили США. ХОЛОДНА ВІЙНА не залишилась поза увагою Дж. Буша, незважаючи на те, що вона закінчилась із розпадом СРСР: проте стереотипи ВОРОГА глибоко сидять у свідомості американського політика. Стосуєки з СРСР розв'язалися неоднозначно.

У підході до СРСР ключовим був зоровий гучд, як наголосив президент у своїй промові 12 травня в університеті Темзеу. На його думку було б нерозумно будувати американську політику, довіривши словам радянських лідерів чи їхнім добрим намірам, тому США слід адекватно реагувати на зростаючу військову потужність та дії СРСР, який був загрозю миру та стабільності в світі. І хоча в Європі СРСР в односторонньому порядку скоротив свої військові сили, проте країни Варшавського Договору все ще мали на сотні тисяч військ більше ніж НАТО. По відношенню до країн третього світу то він запропонував генерального секретаря КНРС Горбачова до співпраці [14].

Ще в двох промовах, виголошених у Бостонському університеті та Американській Академії Бергетової Оборони, а потім і в основній промові в Західній Німеччині в кінці місяця президент наголосив на важливості поступового, обережного підходу до зміну світі, змінив кроки яких він очікує від СРСР для демонстрації «доброї волі». В додаток до дотримання прав людини, які СРСР формально підписав як Фінальний Акт в Гельсінкі [12], президент закликав Горбачова зруйнувати берлінську стіну і піти на поступки щодо скорочення звичайної та ядерної зброї [9, с. 482].

В наступні місяці СРСР намагався переконати США в серйозності своїх намірів. У вересні міністр закордонних справ Е. Шеварднадзе під час перемовин із Бушем та Бейкером погодився демонтувати радянський ракетар в Красноярську, який, за словами американців, порушував договір по анти-балістичних ракетах 1972 року [17]. Того ж самого року СРСР припинив допомогу Нікарагуа, а США припинили військову допомогу антимарксистським силам в країні.

Проте, таємно адміністрація Буша зробила заяву стосовно СРСР у вересні 1989 року у Директиві Національної Безпеки № 23, яка була підписана президентом і призначалася вищим посадовцям [15]. В Директиві було сказано, що радянська загроза не зменшилася, а зростає. Більше того, трансформація СРСР з джерела нестабільності до демократичної країни є довготривалою метою якої можна добитися тільки з поглибленою американською силою [8, с. 482].

В травні 1989 року представники 3 балтійських країн – Естонії, Латвії та Литви прийняли резолюцію, в якій закликали СРСР визнати їхнє право на вільний вибір економічного розвитку. В Росії в той час відбувалася зміни у свідомості політичної еліти. Борис Єльцин, один із її представників, відкрито критикував комуністичну партію як реакційну організацію, і який здавався, був більше зацікавлений у розвитку Росії ніж СРСР. Буш реагував на ці події стримано.

Падіння Берлінської Стіни. У вересні 1989 року сліди німці почали відкрито виступати проти існуючого ладу. 10 вересня 1989 року Угорщина відкрила кордони з Австрією на знак того, що країна пориває зв'язки з СРСР. Як наслідок десятки тисяч німців поїхали у відпустку до Угорщини, а з Угорщини до Австрії, а потім і до Західної Німеччини де вони могли просити громадянства. Якої це трапилось раніше, то лідери СРСР реагували б жорстково як це було в Чехословаччині в 1968 та Угорщині в 1956 роках, проте Горбачов не був прихильником жорстких методів. До того ж у нього були свої внутрішні проблеми. Радянська економіка занепадала, значні витрати йшли на війну в Афганістані [8, 485]. Проблеми в країні підготовили Горбачова визнати пріоритетом власний економічний розвиток, тому він пасивно спостерігав за змінами в східній Європі. Під час свого візиту до східної Німеччини 7 жовтня 1989 року він зазначив, що політику НДР провадять не в Москві, а в Берліні [9, 197]. Після відставки Еріха Хонекера 18 жовтня, Горбачов повідомив, що СРСР не має права втручатися у внутрішні справи країни.

Президент Буш працював над розвитком стосунків з ФРН і консенсусом в НАТО. Це було складно, оскільки Горбачов визначив пріоритетним скорочення ядерної зброї середнього радіуса дії, що було важливим для західних союзників. Слід зазначити, що репутація в обох політиках була різною, оскільки європейські політики сприймали Горбачова як «хорошого хлопця», а Буша як мілітариста, який продовжував політику холодної війни. До того ж стосунки Буша з Гельммутом Колем були напружені. Буш обговорив зміни в східній Європі під час розмови з Колем 23 жовтня 1989 року [13]. Вони погодилися, що ніхто не може прогнозувати, що буде далі, і багато що залежить від нового президента Кремля.

Буші і Горбачов зустрілися для розмови з 2 по 3 грудня на борту радянського судна Максим Горький, на Мальті, в Середземному морі. Вони розглянули питання розвитку нових стосунків між країнами. В кінці зустрічі вони провели прес конференцію, на якій генеральний секретар сказав, що вони обоє заявляють, що закінчилася епоха холодної війни і країни переходять до нової епохи [14].

Об'єднання Німеччини. На той час було два питання, що хвилювали президента Буша – об'єднання Німеччини та незалежність балтійських країн. В обох питаннях Буш підходив з обережністю, намагачись не спровокувати СРСР на військове придушення. І хоча деякі політичні оглядачі визнавали падіння Берлінської стіни як кінець холодної війни, та Буш і його адміністрація не були в цьому певні. Об'єднання Німеччини відбулося, незважаючи на опозицію з боку СРСР та Британії. Британський прем'єр міністр Маргарет Тетчер висловила незадоволення домінуванням однієї нації в старій Європі. Адміністрація Буша також поділяла стурбованість Тетчер. Після падіння стіни уряд західної Німеччини намагався попередити неконтрольовану еміграцію до країни. У листопаді 1989 року більше ніж 130 тисяч східних німців емігрувало до ФРН [10, 194]. Під час перших вільних виборів 19 березня 1990 року коаліція кандидатів за об'єднання приєдналася до партії канцлера Гельмута Коля на заході і здобула перемогу. Процес об'єднання дійшов до свого логічного завершення [8, 488].

Війна в Перській Згоді. Окрім Європи, Буш зустрівся з новим викликом, агресією Іраку в Кувейті. Військова операція по звільненню Кувейту, що розпочалася в січні і закінчилася у квітні 1991 року, отримала назву «Буря в Пустелі».

США дозволили підтримати Іракську владу в регіоні, яка з часом стала зростаючою загрозою для балансу сил у регіоні і в

світі. Америка прямо підтримувала Саддама Хусейна у 80-х, і ще довго після того як Іран перестав бути основною загрозою регіональній стабільності. Американці не зборювали німців, китайців і французів надавати військову та іншу допомогу. З січня по липень 1990-го року, політики в адміністрації Буша не звертали уваги на попередження, чи то через бюрократичну інерцію чи через нерішучість. Наперекорні захоплення Кувейту посол США у Іраку переконав Саддама, що Америка не звідкине на територіальні непорозуміння в регіоні. Ірак став сильнішим і надзвичайно владним політичним гравцем на Близькому Сході після Ірано-Іракської війни. Наслідки незабаром стали відчутними.

На протязі півстоліття, американці дивилися на світ через єдину призму – стосунки з Радянським Союзом. Коли виникли місцеві кризи в країнах Третього світу, то США рішуче реагували на них, можливо й не завжди успішно, так як це сталося в Кореї, Лівані, і В'єтнамі, але завжди тримали око на і очікували на Радянську інтервенцію. Жодна зовнішньополітична проблема в світі не обходила без конфлікту наддержав і очевидної небезпеки ядерної війни. Спосіб мислення американських політиків був визначений стандартами Холодної війни. З ослабленням СРСР і закінчення Холодної війни і загрози СРСР, американські політики борються за те, щоб створити нове бачення світу і світової політики [11, 336]. Серед таких розмов про новий лад у світовій політиці, з'явився, 2-го серпня 1990 року, Ірак захопив територію Кувейту, і нова жорстка реальність старого світу сил і конфліктів повернулася. Близько 100,000 професійно підготовлених військових захопили столицю Кувейту і його багаті нафтові родовища, змусивши їхніх власників втекти. Після цього з боку США почалася риторика за зворотами не задала, так це порушення балансу сил в регіоні, і не зробила цього можливо тому, що адміністрація доклала рук до цієї справи. Військові з стратегічним відчуттям, такі як генерал Brent Скумкрофт, адмірал Вільям Кроу, і генерал Х. Норман Шварцкопф, а не президент Буш чи Держсекретар Бейкер, були тими людьми, які попереджали про небезпечку порушення балансу сил у регіоні. Принципи міжнародних законів і принципи міжнародних організацій є принципами 30-х, і які післявоєнні політики зробили другорядними по відношенню до відновлення стабільності та балансу у Європі та Азії. Проте, не тільки ігнорування вище зазначених принципів є недоліком американських політиків того часу. Деякі Сенатори попереджали про війну як про останній аргумент

у вирішенні питань зовнішньої політики, проте ніхто не запитав адміністрацію Буша про ідні не тільки у війни, але й під час миру. Ніхто серйозно не думав про те, що США слід робити після війни або про те, як захистити курдів і шиттів в Іраку від ослабленої, проте сильної іракської армії [11, с. 340].

Але цього разу СРСР прислався до США. Із початком близькосхідної драми США вступили у нову еру зовнішньої політики. Визначивши основну загрозу національним інтересам комунізм та СРСР, побудували структуру захисту від цієї загрози. Америка була беззбороста коли радянський ворог став її союзником, виступивши з засудженням агресії Іраку та вчинивши опр іракському домінуванню на Близькому Сході. У спільному зверненні, Держсекретар Бейкер і Міністр закордонних справ Е. Шварцнадтє осудили вторгнення. Москва, яка була основним поставником зброї Іраку у війні проти Ірану, оголосила про від термінування поставок зброї і військового спорядження до Іраку. Західні Європейські країни засудили вторгнення і оголосили ембарго, а Британія і Франція прислалися до США і заморозили активні обид країн Кувейту та Іраку. Рада Безпеки ООН засудила агресію рішеннями більше десятка резолюцій, у велич економічні санкції, поставила вимогу термінового виводу військ із Кувейту і закликала до термінових перемовин між Іраком та Кувейтом. Нова загроза світовому миру, американським національним інтересам і регіональній стабільності постала в світі [11, с. 336]. У промовах Дж. Буша Ірак займає важливе місце, оскільки президент 21 раз згадає Салдама Хусейна, 27 раз збуло згаляно ООН, яка відіграла роль міжнародного арбітра у вирішенні питань агресії (див. таблицю 1).

Аналіз промов Буша свідчить про те, що США взяли на себе роль світового лідера оскільки президент 19 раз звертався до цього питання у своїх промовах, а агресія Іраку змусила США застосувати силу (див. таблицю 1), аргумент до якого Сполучені Штати звергалися неодноразово. Закликаючи звільнити Кувейт, Буш згуртував ООН, американський народ і заручившись підтримкою Конгресу, посилав 425,000 військових для звільнення Кувейту [7, с. 32].

Отже, зовнішньополітичний курс Дж. Буша визначають ті ж стереотипи «холодної війни», які глибоко корінілися у свідомості президента. Імперські амбіції штовхали Дж. Буша на вирішення конфліктів, які виходили далеко за межі національних інтересів США, починаючи з Західної Німеччини та закінчуючи війною в Перській Згрозі.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі політичних традицій та стереотипів Дж. Буша та наступного президента США Б. Клінтона щоб прослідкувати динаміку розвитку політичних поглядів американських президентів.

Література:

1. Ванс Морис. Международные отношения после 1945 года / Пер. с фр. С.Ф. Колмакова. – М.: ОАО Издательский Дом «Горизонт», 2005. – 336 с.
2. Иваниц Э.А. История США. – М.: Дрофа, 2006. – 571 с.
3. Егорова-Гантман Е. Игры в солдаты. Политическая психология президентов. – М.: Группа компаний «Николаю Мъ», 2003. – 336 с.
4. Киссинджер Генри. Нужна ли Америке внешняя политика? / Пер. с англ. В. Л. Иноземцева. – М.: Ладомир, 2002. – 352 с.
5. Лебедева М.М. Мировая политика. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 365 с.
6. Руквишинов В.О. Холодная война, холодный мир. Общественное мнение в США и Европе о СССР/России, внешней политике и безопасности Запада. – М.: Академический проект, 2005. – 864 с.
7. America in revolt during the 1960s and 1970s / Ed. by Rodney P. Carlisle and J. Geoffrey Golsen. – Santa Barbara, California, Denver, Colorado, Oxford, England, ABC CLIO, 2008. – 258 p.
8. Bush George H.W. and Brent Scowcroft. A World Transformed. – New York: Knopf, 1998. – 624 p.
9. Langston Thomas S. The Cold War Presidency: a documentary history. – Washington, D.C.: CQ Press, 2007. – 506 p.
10. Melanson Richard A. American Foreign Policy since the Vietnam War: The Search for Consensus from Nixon to Clinton. – Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2000. – 337 p.
11. Thompson, Kenneth W. Traditions and values in politics and diplomacy: theory and practice. – Baton Rouge and London, Louisiana State University Press, 1992. – 353 p.
12. Helsinki Accord, Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, August 1, 1975. www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf

13. President George Bush and German Chancellor Helmut Kohl Discuss Events in Eastern Europe. October 23, 1989. – Режим доступу: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/telcont6-23-89.pdf>.
14. President George Bush and Soviet Premier Mikhail Gorbachev Discuss Their Informal Summit. December 3, 1989. – Режим доступу: www.presidency.ucsb.edu.
15. U.S. Relations with the Soviet Union. National Security Directive 23. Sep. 22, 1989. – Режим доступу: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/directives.html>.
16. Senior Communist Party Member Anatoly Chernyavcy Reflects on the Fall of the Berlin Wall. November 10, 1989. – Режим доступу: www.cwip.org.
17. Treaty on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems May 26, 1972. – Режим доступу: www.fas.org/muke/control/abmi/text/abmi2.htm.

Худольй А. А. *Последствия холодной войны и внешнеполитический курс американского президента Дж. Г. Буша.*

Проведен анализ внешнеполитического курса административации экс-президента США Дж. Г. Буша. Описаны основные моменты внешней политики американского президента во время его пребывания у власти. Рассмотрены отношения между США и СССР после окончания «холодной войны». Выявлены и описаны основные стереотипы президента, что повлияли на формирование внешней политики США.

Ключевые слова: внешняя политика, риторика, стереотипы, конфликт, интервенция, демократия.

Khudolij A. O. *Consequences of the Cold War and Foreign Policy Course of US President G. H. W. Bush*

An analysis of foreign policy of administration of the former president of the USA G. H. Bush is made. The main moments of foreign policy of the American leader during his presidency are highlighted. Relationships between the USA and the USSR after the end of the Cold War are analyzed. Main stereotypes of the American President that affected formation of US foreign policy are distinguished and described.

Keywords: foreign policy, rhetoric, stereotypes, conflict, intervention, democracy.

УДК 327.51+327.82

Політика Барака Обами на Близькому Сході: Тенденції, напрями та пріоритети

Запісоцька О.І.[®]

Студентка 4 курсу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проаналізовані основні пріоритети нової політики США на Близькому Сході в контексті сучасної політичної ситуації в регіоні. Висвітлюються чинники формування поточної політичної ситуації в близькосхідному регіоні з точки зору проблеми палестинсько-ізраїльського врегулювання та залученості інших країн в цьому процесі, формуються основні компоненти стратегії Сполучених Штатів на цьому напрямі. При розгляді проблеми врегулювання близькосхідного конфлікту була врахована можливість залучення Сирії та Ірану до її розв'язання, як країн, які мають значний вплив на розвиток регіональної ситуації.

Ключові слова: сектор Газа, ХАМАС, ФАТХ, «четверка» близькосхідних посередників, ядерне розповсюдження, ядерна програма, Хезбола, «Аль-Каїда», «Наші будинок Ізраїль», «Єврейський будинок».

Іракська війна, розпочата республіканською адміністрацією Джорджа Буша, а також криза довіри до Сполучених Штатів з боку світової спільноти, привели до ситуації, коли вперше за довгий час зовнішня політика стала однією з центральних тем в ході виборчої кампанії в США. Виникає необхідність в принципово інших підходах та формах політичного співробітництва, в тому числі на Близькому Сході. Наявність вищезазначених тенденцій в американському суспільстві сформувала ситуацію найбільшого сприяння для кандидата від Демократичної партії США Барака Обами, який базовим елементом своєї передвиборчої кампанії зробив вхід американських військ з Ірану.

На Близькому Сході адміністрація Б. Обами вимушена вбудовувати свою зовнішньополітичну лінію з врахуванням декількох чинників: